

RE CENZIJOS

Jurgis Lebedys. **Mikalojaus Daukšos bibliografija**. „Vaga“, Vilnius, 1971, 151 p.

Išsami, moksliškai parengta kurios nors mokslo šakos ar problemos bibliografija reprezentuoja ir paties to dalyko tyrinėjimo brandumą. Todėl suprantamas visų lituanistų — tiek literatų, tiek kalbininkų — džiaugsmas, kad tokios bibliografijos pagaliau susilaukė Mikalojus Daukša.

Si bibliografija — tai jos sudarytojo 1963 m. išleisto veikalo „Mikalojus Daukša“ tęsinys ir užbaigimas. Galima visiškai pritarti žodžiams, pasakytiems bibliografijos pratarinėje, kad „ji papildė monografiją, ypač jos VII skyrių, detaliai atskleidžiamą tai, kas vietomis buvo tik bendrais bruožais nusakytą bei apžvelgtą“.

Savo ruožtu galima pridurti, kad „Mikalojaus Daukšos bibliografija“ dar labiau paryškino tyrinėjusių M. Daukšą mokslininkų nuopelnus. O M. Daukša jau seniai patraukė plataus filologų būrio dėmesį — tiek lietuvių, tiek ir kitataučių. Čia pirmiausia minėtini dideli, tiesiog išskirtiniai Eduardo Volterio — pirmojo M. Daukšos tyrinėtojo ir jo raštų moksliško leidimo organizatoriaus — nuopelnai. Jo darbą su didžiausiu pasiaukojimu ir atsidėjimu toliau dirbo Konstantinas Jablonskis. Šalia šių dviejų nusipelnusių mokslo vyrų dabar savo straipsniais, minėta monografija bei šia bibliografija garbingai ir vertai atsistojo velionis Jurgis Lebedys. Jo darbai neabejotinai yra M. Daukšos biografiško ir literatūriško nagrinėjimo viršūnė, ir po jų, nesuradus naujų archyvinių duomenų (o jų surasti maža vilties), sunku ką nauja pasakyti.

Tačiau dar lieka ne mažiau svarbus ir didelis M. Daukšos darbų aspektas — lingvistinis. Čia, kaip matyti iš bibliografijos, taip pat nemaža padaryta. Pirmiausia paminėtina M. Daukšos akcentologija, kuri reprezentuojama Pr. Skardžiaus studija „Daukšos akcentologija“ (Kaunas, 1935), taip pat V. Požezinskio, J. Endzelyno, F. Brenderio, N. van Vijko ir kt. darbais.

Sintaksės dalykų, kaip rodo bibliografija, yra kėlę E. Tanglis, L. Drotvinas; morfologijos — A. Senas, leksikos — J. Kruopas. Vis dėlto kalbininkai negali ir, matyt, negalės tuoju parodyti darbo, kuris savo mastu prilygtų J. Lebedžio studijai. Vadinasi, išleistoji bibliografija tam tikru mastu skatins kalbininkus skirti daugiau dėmesio M. Daukšos kalbos studijoms.

„Mikalojaus Daukšos bibliografija“ parengta su profesoriui J. Lebedžiui būdingu kruopštumu ir preciziškumu. Ypač vertingos prie nurodytų darbų pateiktos anotacijos, kurios padeda orientuotis literatūroje apie M. Daukšą.

Bibliografija buvo parengta ir tiko spaudai jau 1964 m., tačiau pats J. Lebedys neskubėjo jos publikuoti. Sudarytojas, matyt, dėsė ne tik dėl laiko stokos, kaip tai aiškinama leidėjų. Jeigu jis būtų manęs, kad sudarytoji bibliografija patenkina, jo supratimu, griežčiausius reikalavimus, būtų tam radęs laiko. Veikiausiai jis tikėjosi ją dar papildyti — gauti ir tuos leidinius, kurių nebuvo matęs savo akimis, nors buvo žinoma, kad M. Daukša ten minimas; taip pat tikėjosi ir dar nežinomų Daukšą liečiančių dalykų.

Tačiau parengti absoliučiai pilną bibliografiją kuriuo klausimu sunaikai įmanomas dalykas, ypač vienam žmogui. Nors lietuvių spauda palyginti nedidelė, vis dėlto jai visai peržiūrėti reikia daug laiko, ir visada gali pasitaikyti, kad, pavyzdžiui, M. Daukša bus paminėtas kokiame re-tame laikraštyje ar žurnale. Tuo sunkiau patikrinti visus nelietuviškus leidinius.

J. Lebedžio sudarytoji bibliografija turi 654 pozicijas (iš jų 12 papildomų — su raidėmis) ir apima visą svarbiausiąją literatūrą apie M. Daukšą. Tačiau, kaip matyti iš J. Tumelio recenzijos („Pergalė“, 1971, Nr. 11, p. 171—174), gerai paieškojus, dar galima ir šią bibliografiją papildyti. Kad M. Daukšos bibliografija priartėtų prie J. Lebedžio siekto idealo, čia taip pat pateikiamos kelios neįtrauktos pozicijos, kurios papildys vieną kitą recenzuojamos bibliografijos skyrių. Pavyzdžiui, pirmajam — „M. Daukšos raštai“ — tiktų vienas įdomus ir vertingas Postilės prakalbos vertimas: J. Puzinas, Iš Daukšos raštų. — „Jaunoji Lietuva“, 1927, Nr. 8, p. 14—15. Čia nurodyta, kad prakalbą versti yra padėjęs J. Jablonskis.

Sudarytojo liko nepastebėtas straipsnis, skirtas vienam M. Daukšos biografijos epizodui, žr. Radviliškietis, Kaip kanauninkas Daukša išgelbėjo vergo sūnų. — „Mūsų rytojus“, 1933, Nr. 75 (371), p. 6.

M. Daukša buvo ne kartą miniąs įvairiuose poleminiuose straipsniuose, kovojant dėl lietuvių kalbos teisių ir ginant lietuvių literatūros tradiciją, jos egzistavimo faktą, pvz.: Литовец, По поводу статьи г. Мурашка: «Полный разрыв прусских Литвинов с Поляками.» — «Руссь», год 4-й, 1884, Nr. 8, p. 52—55. Ypač tai ryšku straipsnyje, išspausdintame 1910 m. Tuo metu carizmo interesus ginančioje šovinistinėje spaudoje buvo mėginta įrodyti, kad lietuviai neturį savo literatūros, kad lietuvių bendrinė kalba esanti tik fikcija. Polemizuojant su tokiais šmeižtais, buvo remiamasi ir M. Daukša (žr. X. Y. Z. «Правда-ли, что нет литовской литературы? Из области новейших открытий, или недорозумений,— «С.-Петербургские ведомости» — 1910, Nr. 183, p. 3). Straipsnyje Daukšos Postilė laikoma žymiu XVI a. religinės literatūros paminklu.

Straipsnių autoriai šiuo metu, deja, nežinomi. Yra duomenų, kad pirmasis straipsnis priklauso J. Jablonskiui. Be kita ko, šie straipsniai yra reikšmingi lietuvių publicistikos ir žurnalistikos istorijai.

Bibliografijai papildyti galima nurodyti ir daugiau straipsnių bei knygų, kur apibūdinamas ar bent paminimas Daukša. Šių leidinių nekomentuojame; jie tiks daugiausia ketvirtajam, penktajam ir šeštajam bibliografijos skyriui:

M. Biržiška, Svetimosios kalbos lietuvių rašto istorijoje.—„Lietuvos aidas“, 1917, Nr. 11, p. 2.

R. Mackevičius, Lietuvių rašytojai.—„Jaunimo draugas“, 1926, Nr. 4, p. 8—9.

L. Kuodys, Mūsų kalba — mūsų gyvybė.—„Jaunoji Lietuva“, 1936, Nr. 8—9, p. 438—441.

E. Horodničiūtė, Lietuvių kalbos skiltis.—„Aidas“, 1938, Nr. 5, p. 3.

St. Vykintas, O języku litevskim.—„Nowe slowo“, 1940, Nr. 71 p. 4.

V. L. Natkevičius, Brangūs mūsų negyvėliai. A. a. Petrą Kriaučiūną prisiminus.—„Tauta“, 1920, Nr. 12, p. 1—2.

J. Ehret, Litauen in Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft, Bern, 1919, p. 320.

(Be autoriaus), La Réforme en Lithuanie.—„Pro Lithuania“, 1917, Nr. 8, p. 181.

P. Klimas, Lietuvių senovės bruožai, Vilnius, 1919, p. 160.

A. R. Niemis, Lietualainen Kirjallisuus, Helsinki, 1925, p. 64—68, 71, 81, 129, 140.

Enciklopedijų, kur minimas Daukša, sąrašą galima papildyti šiomis nuorodomis:

Ottův slovník naučný. Šestnáctý díl. Lih-Media. Praha, 1900, p. 192.

Masarykův slovník naučný. Díl IV, 1929, p. 511.

Kitos bibliografijoje pateiktos pozicijos gali būti papildytos nuorodomis į vėliau ar kita proga pakartotus spaudinius (pvz., 442 pakartota leidinyje J. Z u b a t ý, Studie a články, t. I (1, 2), II, Praha, 1945—1954; o 617 — Отчет императорского географического общества за 1896 год. С.-Петербург, 1897, p. 42).

Bibliografijoje nepagrįstai priskiriama J. Jablonskiui (žr. 19, p. 16) recenzija, išspausdinta „Šviesos“ laikraštyje (1888, Nr. 1—2) ir vėliau pakartota Jablonskio Raštuose (t. I, 1933, p. 8—9). Ši recenzija priklauso A. Dambrauskui-Jakštui (žr. J. Balčikonio atitaisymą Jablonskio Raštų II t., p. 428).

Pastebėta ir viena didelė korektūros klaida, iškraipanti žinomojo kalbininko Požezinskio pavardę, kuri parašyta Поржинский (p. 42).

Šią trumpą recenziją galima baigti tuo, kuo buvo pradėta: Jurgio Lebedžio „Mikalojaus Daukšos bibliografija“ gražiai reprezentuoja bibliografijos sudarytoją. Kartu tai ir tam tikras velionio įpareigojimas tęsti ir tobulinti pradėtąjį darbą.

Arnoldas Piročkinas